

Fellesforbundets innspill til Stortingsmelding om reiselivspolitikken.

Reiselivet er verdens største næring, hele verden konkurrerer, og veksten er stor. I 2014 krysset 1,138 milliarder mennesker internasjonale grenser på ferie- og fritidsreiser. Den globale turismen forventes å vokse rundt fire prosent i året framover, og i 2030 regner Verdens turistorganisasjon (UNWTO) at 1,8 milliarder mennesker vil krysse verdens landegrenser på en ferie- eller fritidsreise.

Også Norge ser en god utvikling. Reiselivet er en næring som aldri kan flagge ut. Når reiselivet eksporterer, kommer folk til Norge og det skapes verdier og sysselsetting for samfunnet også utenfor reiselivsnæringene. Med 130 mrd i samlet turistkonsum, 4,3 % av BNP og det at 1 av 15 jobber i reiselivsnæringen, bør gjøre den til en viktig og ettertraktet næring.

På 1970-tallet hadde Norge en markedsandel av verdens reiselivseksport på ca. 0.9%. I dag er dette nivået halvert, men turismen har mangedoblet seg. En del mener Norge bør kjempe om markedsandeler på nivået fra 1970-tallet, men den globale turismen vokser så fort at det neppe er bærekraftig å kjempe om markedsandeler på dette nivået. Det er derfor heller ikke riktig å si at reduksjonen i markedsandeler er beviset på at vi ikke har lyktes. Hvis vi skulle beholdt nivået, ville det betydd mer enn en dobling av antallet turister og det er neppe bærekraftig. Heller enn dette bør vi gå etter den betalingsdyktige turisten med høye kvalitetskrav.

Reiselivet er avhengig av oppmerksomhet. Tidligere regjeringers prioritering av næringen har sørget for dette. Slik oppmerksomhet er ikke selvsagt. I en næringsnøytral politisk virkelighet vil reiselivet få mindre politisk oppmerksomhet, blant annet fordi den ikke vil synes tilstrekkelig som sysselsetter og verdiskaper. Den vil lett kunne tape i kampen om virkemidlene. Erfaringer har dessuten vist at til tross for stor politisk oppmerksomhet, har ikke næringen klart å ta i bruk virkemidlene på en god nok måte. De Arena-prosjektene som er satt i gang har med få unntak forblitt små, NCE Fjord Norge gir ikke den ringvirkning som var forutsatt for resten av reiselivet. Klynge- og samarbeidsprosjekter er nærmest fraværende. På finansieringssiden er ikke næringen interessert i eller ikke i stand til å ta ut sin del. Uansett har de ikke blitt tatt i bruk av reiselivet på en god nok måte. Oppmerksomhet er fortsatt viktig, men den må fortjenes og det er næringens eget ansvar.

Fellesforbundet mener det bør utarbeides en visjon for reiselivet – hva skal næringen være i Norge? Hvilken rolle skal reiselivsnæringen ha i det norske samfunnet? Like viktig: hvilken rolle kan reiselivsnæringen ha? En slik visjon kan være: Norge skal være det foretrukne landet for høykvalitetsattraksjoner, opplevelser og tjenester.

Fellesforbundet mener det på sikt ikke er bærekraftig å satse sterkt på en næring som er så avhengig av offentlige midler som deler av reiselivsnæringen nå er. Reiselivet må innrette seg slik at det er levedyktig også ved et evt. bortfall av offentlige midler. Fellesforbundet mener reiselivsnæringen selv må ta jobben med å

definere hva reiselivet skal være, en jobb som i mange år har vært overlatt til myndigheter på ulike nivåer. Vi mener næringen selv bør sette seg i førersetet for utviklingen av ny reiselivspolitik. Fellesforbundet mener reiselivet skal styrkes der det har naturlige forutsetninger til å utgjøre en forskjell.

Det er reiselivsnæringens eget ansvar og organisere seg slik at man får maksimalt ut av de muligheter som finnes. Offentlige virkemidler må underbygge de overordnede politiske målene og treffe de deler av næringen som bidrar til å nå disse målene. Valgte mål må følges opp med kontinuitet i politikken. Politikken bør spisses og virkemidler konsentreres mot særskilte destinasjoner der forutsetningene for reiselivssatsing er størst. Fellesforbundet mener myndighetene må sette krav til at næringen leverer på organisering og lønnsomhet.

En forutsetning for et bærekraftig reiseliv er at det bidrar til lokal utvikling og sysselsetting. I den overordnede reiselivspolitikken må dette ligge som en premiss, og virkemiddelapparatet må innrettes for å møte de utfordringene som oppstår med store sesongsvingninger. Store svingninger mellom sesongene gjør reiselivet mindre attraktiv som arbeidsplass for lokalbefolkningen. Stor arbeidsinnvandring i sesongen, med ønske om å arbeide mye på kort tid, skaper et arbeidsliv som ikke er mulig å delta i for lokalbefolkningen som skal leve hele livet sitt på stedet, ikke bare 3 – 6 mnd. Jo større sesongsvingningene er, jo større avstand skapes til lokalsamfunnet. Dette må tas med i vurderingen når det gis muligheter til å utvikle reiselivsdestinasjoner og ta i bruk store fellesressurser. Noen ganger må det vurderes om det er andre næringer som har et større sysselsettingspotensiale. Helårs arbeidsplasser er viktigst for reiselivet der det er minst og mest sårbart. En politikk for distriktsreiselivet handler om organisering, samarbeid, fellesgodefinansiering og bærekraft som de viktigste områdene.

Fellesforbundet mener det må legges et verdiskapingsperspektiv til grunn for reiselivspolitikken. Det må utvikles metoder (og statistikkgrunnlag) som egner seg for å måle næringen i et slikt perspektiv. Fellesforbundet mener målsetting om helårsarbeidsplasser er avgjørende for fortsatt vekst og bruk av felleskapets ressurser.

Reiselivet er en næring med et relativt lavt kompetansenivå. Både hos ansatte og ledelse er kompetanseutfordringene betydelige. Det har bedret seg noe i opplevelsessegmentet. Årsaken til kompetansebristen er at det er ustabile jobber, ingen etterspørsel etter kompetanse og betydelig kompetanseflukt. Den beste kompetansepolitikken er derfor å skape forutsigbare jobber og spisse satsingen slik at det blir lønnsomhet og bedre lønnsbetingelser.

Cruisetrafikken øker i hele verden. Norske fjorder og byer langs kysten opplever stor tilstrømning av cruiseturister. Det er uenighet om dette er en lønnsom turisme som bør promoteres eller om det egentlig kun er et miljøproblem. Fellesforbundet vil ha mer kunnskap om cruisenæringens påvirkning av reiselivet og de miljømessige konsekvenser økt trafikk har på de områdene som er mest populære. Fellesforbundet

mener miljøsituasjonen i flere fjorder nå er så dårlig at det må vurderes begrensninger på trafikken. Et alternativ kan være å stille strengere utslippskrav til skipene og krav til bruk av landstrøm. Det vil kreve samarbeid med kommuner og tilrettelegging av havner. Det er mulig å få offentlige virkemidler til etablering av landstrømsprosjekter gjennom Enova. Flere eksempler viser at dette er god klimapolitikk.

Oslo, med Fornebu og Gardermoen, har flere hotellrom enn Bergen, Stavanger, Tromsø, Kristiansand og Trondheim til sammen (inkl deres flyplasser). 33% av landets reiselivsomsetning skjer i hovedstaden. I Oslo og i de andre byene er reiselivet en viktig næring. Det er viktig at reiselivet brukes som et distriktpolitisk virkemiddel, og det må fortsette. Men, et økt fokus på reiselivets næringspotensial og verdiskaping er avgjørende. Dette betyr at det også må settes inn virkemidler for å styrke reiselivet i de regioner hvor reiselivet gir varig verdiskaping som kan bære velferd og sysselsetting. Dette betyr at en håndfull spektakulære destinasjoner og en del vinter- og sommerdestinasjoner i praksis er der hvor statlige virkemidler særlig bør rettes, i tillegg til byene hvor både sysselsetting og verdiskaping er viktigst. Fellesforbundet mener satsingen på internasjonale kongresser, møter og messer må økes. Reiselivet må utfordres på bedre samarbeid om kongresslokalteter og markedsføring.

Reiseliv er mer enn ferie og fritidsturisme, Norge er mer enn vakker natur. I byene er reiselivet langt mer enn bare ferie- og fritidsturisme, selv om det også er det. En viktig del av reiselivet i byene er knyttet til byenes næringsliv og sentrale fag- og forskningsmiljøer i mange ulike sektorer. Det lokale næringslivet inviterer til møter. Fagmiljøene inviterer til og henter hjem kongresser. Det er også et stort og bevegelig marked av internasjonale «corporate meetings» som er viktig for hele næringens lønnsomhet. Fellesforbundet mener samarbeidet med andre næringer og kunnskapsmiljøer må styrkes for å trekke mer aktivitet på internasjonale kongresser, møter og messer.

Norge er også mote og arkitektur. Norge er innovasjon og teknologi. Norge er forskning og utvikling. Norge er musikk og scenekunst. Norge har kule små byer, med museer i verdensklasse. Og Norge har en liten kompakt hovedstad i rask utvikling, også i et globalt perspektiv. Et godt eksempel på at sterke fagmiljøer gir effekt for reiselivsbransjen er når gjester forteller historien om landet og byene til sine nettverk. Når reiselivet defineres til å være mer enn ferie og fritidsturisme, kan reiselivet spille en viktig rolle for øvrig kultur- og næringsliv.

Målet for enhver næringspolitikk er å øke verdiskaping og sysselsetting. For reiselivet er grunnlaget for verdiskapingen og sysselsettingen at vi har produkter som etterspørres og reisende som er villig til å betale for produktene. Norge er et land med mye å tilby innenfor reiselivet. Sesongreiselivet og MICE (meetings, incentives, congress, event) er begge viktige deler av næringen. Politikken må derfor innrettes slik at den treffer flere virkeligheter. Det er ingen motsetning mellom distrikts- og by

reiselivet. Som oftest utfyller de hverandre. Men det er forskjellige markeder hvor det er behov for forskjellige virkemidler. Prioriteringen må gjøres på hva som gir mest verdi, som skaper mest jobber og utvikling. Det profesjonelle, verdiskapene reiselivet med helårs sysselsetting og kompetanse er også det reiselivet med størst innovasjonskraft og evne til å dra med alle delene av bedriften. Innovasjon er ikke kun å finne på nye aktiviteter – det er også medarbeiderdrevet innovasjon som ofte kan ha forbedring av arbeidsmetoder og økt effektivitet som mål.

Kostnadsbildet for hotellene er svært forskjellig utfra beliggenhet, kategori og kjedetilknypning. I tillegg er flere av de store hotellselskapene både driver og eier av hotellanleggene. På den måten sitter de på begge sider av bordet når kostnader, som for eksempel husleie, skal fordeles. En rapport fra Horwath: "Norsk Hotellnæring 2014", viser at nivået på husleie er fra 10,2 % av netto salg på små hoteller med mindre enn 60 rom til 28 % på flyplasshotell. Det argumenteres ofte med at hotellene har dårlig økonomi og dermed lav lønnssevne. Til tross for at den samme rapporten kan vise en betydelig økning i produktiviteten hos norske hotellarbeidere, følger ikke lønnsnivået på noen måte hverken omsetningsøkning eller produktivitetsutvikling. Fellesforbundet mener det må være åpenhet omkring eierskap, drifts- og leieavtaler som franchise og andre driftsavtaler.

Fellesgodefinansiering må få sin løsning i behandlingen av den bebudede stortingsmeldingen om reiselivet som er lovet våren 2016. I alle rapporter omtales manglende løsning på fellesgodefinansiering som en av hovedutfordringene i reiselivet. Manglende evne til å samarbeide om større felles prosjekter er en utfordring på mange destinasjoner.

Utvikling av infrastruktur, digitalisering og aktiviteter er avgjørende for økt attraktivitet. For å få til dette er det viktig at alle som har en fordel av fellesgodene er med å betaler. Det er ofte ikke tilfelle. For mange, for mange steder surfer på at andre tar ansvar. Det bremser utviklingen og er urettferdig for de som bidrar. Fellesforbundet mener det må utformes et lovverk som setter kommune i stand til å velge forskjellige modeller, men som har det til felles at gratispassasjerproblemet skal kunne løses. Vi ser for oss en mulighet til å innføre turistskatt over et større område som også kan bidra i markedsføringen av området.

Innovasjon Norge foreslår i sin "Drømmeløft Reiseliv rapport" er prøveprosjekt på destinasjonsnivå (s.11) Vi støtter dette forslaget. Nivået på turistskatt eller bidrag fra bedriftene blir mindre jo flere som er med. Det viktige er at lokalsamfunnene får verktøy som gjør at de kan utvikle næringen på en måte og med de midler de mener er riktig. Turistskatt, city tax, local tax er innført så å si over hele Europa. Både i hovedsteder, byer, på store designasjoner i Alpene og øyer i Middelhavet. Felles for ordningene er at de dekker et behov for fellesløsninger på viktige tilbud ingen operatører hver for seg kan gjennomføre eller som det offentlige har mulighet til å prioritere.

Serveringsnæringen i reiselivet

Damvadrappporten, som ble bestilt av Nærings- og handelsdepartementet etter forslag fra Fellesforbundet inneholdt en analyse av serveringsnæringen og næringens betydning både økonomisk og kulturelt og ble overlevert Nærings- og fiskeri departementet i desember 2014. FAFO rapporten, som ble overlevert Arbeidsdepartementet i februar 2014, tok for seg arbeidsforholdene i serveringsnæringen. Næringen er en viktig del av lokalmiljøene, spiller en stor rolle som kulturbærere og tilbyr viktige møtepunkt for befolkning og næringsliv. Deler av næringen bidrar med fremragende prestasjoner og det er flere med betydelig internasjonal oppmerksomhet. Begge rapportene viser imidlertid at serveringsnæringen har betydelige utfordringer.

FAFO deler i sin rapport næringen inn i tre: en svart, en grå og en hvit del. Den svarte og grå er et betydelig samfunnsproblem som må bekjempes med flere virkemidler. Et treparts bransjeprogram er i gang og det skal gjøres tiltak overfor næringen i 2015 og 2016. Tiltakene spenner fra en informasjonskampanje rettet mot unge arbeidstakere og deres rettigheter i arbeidslivet, informasjon til arbeidsgivere, en gjennomgang av regelverket rundt næringen og eventuelle forslag om endringer.

Det er viktig for all næringsvirksomhet å ha forutsigbare rammebetingelser. Serveringsnæringen er omfattet av lover og rammer som skifter og som brukes politisk i forskjellige sammenhenger. Særlig er alkoholregelverket ofte gjenstand for politisk interesse. Serveringsnæringen står for en liten del av den alkohol som konsumeres. Fellesforbundet mener skjenkingen i de fleste serveringssteder har er av god kvalitet. Likevel er det utfordringer. Fellesforbundet mener det bør vurderes å stille strengere kompetansekrav til utøvelse av enkelte tjenester i næringen, slik som alkoholservering og matproduksjon.

Serveringsloven har et mål om å bidra til sunnere drift. Loven har ikke gitt de resultater man kunne forvente. Lovreguleringer har vist seg vanskelig, både fordi man ikke har vært grundig nok i å avgrense hvem som kan komme inn i næringen og fordi det er mafialignende tilstander i deler av næringen.

Hvordan mat oppbevares og tilberedes er viktig for folkehelsen. Samtidig er det ingen formelle krav til de som produserer eller leder produksjon av mat ved serveringsstedene. Dette er et kritisk område hvor risikoen for feil er stor. Matloven med forskrifter styrer dette og er relativt komplisert å forholde seg til. Fellesforbundet er fornøyd med at det nå etableres en

"smilefjesordning" som visualiserer kvaliteten på hygiene på bedriftene.

Lovenes formålsparagrafer.

Matloven: Formålet med loven er å sikre helsemessig trygge næringsmidler og fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele produksjonskjeden, samt ivareta miljøvennlig produksjon.

Serveringsloven: Lovens formål er å sikre forsvarlig drift av serveringssteder av hensyn til næringen, gjestene og samfunnet for øvrig. Loven skal bidra til å gi serveringssteder stabile og forutsigbare rammevilkår og til å hindre illojal konkurranse.

Alkoholloven: Reguleringen av innførsel og omsetning av alkoholholdig drikk etter denne lov har som mål å begrense i størst mulig utstrekning de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære. Som et ledd i dette sikter loven på å begrense forbruket av alkoholholdige drikkevarer.

Alkoholloven, serveringsloven og matloven er viktige lover. Dessverre virker de i noen grad mot hverandre. Alkoholloven har som formål å redusere befolkningens forbruk av alkohol. Serveringsnæringen lever av å skjenke alkohol på en god måte og står kun for ca. 15 % av forbruket. Serveringsloven er en rettighetslov som gir deg rett til å drive serveringsvirksomhet hvis man oppfyller visse minstemål. Matloven regulerer all omsetning, tilberedning og oppbevaring av mat både i servering og andre steder hvor mat selges og oppbevares. Alle tre lovene har det til felles at de setter opp krav til bedriftene som skal følges. Det er et relativt omfattende og uoversiktlig regelverk, men de inneholder mange viktige HMS-bestemmelser og straffereaksjoner for brudd på lovene. Tilsynene med lovene er spredd på flere etater og sammen med de mer generelle bestemmer rundt arbeidsmiljø, brann, regnskap osv. gjør at det blir unødvendig komplisert å forholde seg til såpass ulike bestemmelser. Fellesforbundet mener Nærings- og fiskeridepartementet, i samarbeid andre berørte departementer, bør sette i gang et arbeid med å slå sammen serverings-, alkohol- og matlovens serveringsdeler til en næringslov for serveringsnæringen.

Fellesforbundets hovedkrav til en ny reiselivspolitik:

Fellesforbundet mener:

- det bør utarbeides en visjon for reiselivet.
- reiselivsnæringen selv må ta jobben med å definere hva reiselivet skal være.
- reiselivet skal styrkes der det har naturlige forutsetninger til å utgjøre en forskjell.
- noen områder må plukkes ut som satsningsområder hvor næringen og felleskapet sammen utvikler bærekraftige helårs destinasjoner.
- kultur, design, forskning, innovasjon og byutvikling gjøres til en integrert del av reiselivspolitikken.
- reiselivet utfordres til et kompetanseløft for hele næringa.
- MICE satsingen økes. Økt samarbeid mellom norske byer utredes.
- myndighetene må sette krav til at næringen leverer på organisering og lønnsomhet.
- det må legges et verdiskapingsperspektiv til grunn for reiselivspolitikken.
- satsingen på internasjonale kongresser, møter og messer må økes.
- mener det må være åpenhet omkring eierskap, drifts- og leieavtaler som franchise og andre driftsavtaler.
- mer kunnskap om cruisenæringens påvirkning av reiselivet og de miljømessige konsekvenser økt trafikk har på de områdene som er mest populære er viktig.
- miljøsituasjonen i flere fjorder nå er så dårlig at det må vurderes begrensninger på trafikken.

- nivået på statens internasjonale markedsføringssatsing må økes og være mer forutsigbar.
- fellesgodefinansiering må lovfestes slik at kommunene alene, eller sammen med andre, kan innføre turistskatt eller vedta andre ordninger som løser gratispassasjerproblemet,
- Nærings- og fiskeridepartementet, i samarbeid andre berørte departementer, bør sette i gang et arbeid med å slå sammen serverings-, alkohol- og matlovens serveringsdeler til en næringslov for serveringsnæringen,

Fakta:

Turisme

- Den norske reiselivsnæringen har, ifølge Menon Business Economics, nesten 140.000 ansatte og en samlet årlig verdiskaping på nærmere 70 milliarder kroner, noe som utgjør rundt fem prosent av verdiskapingen i norsk næringsliv.
- I fjor krysset 1,138 milliarder turister grensene.
- Mer enn halvparten av dem 566 millioner, reiste til Europa. Europa og Nord-Amerika er de to best besøkte turistregionene i verden, med over 60 prosent av verdens turisme. Men det dreier seg nå mot øst.
- Turismen genererer 226 millioner jobber i verden.
- Det beregnes at turistene brukte 937 milliarder euro på overnatting, mat, drikke, underholdning, shopping og varer og tjenester i 2014.
- Kilde: UNTWO